

MICHAŁ SKOCZYŃSKI – POZNAŃ

**MIĘDZYNARODOWA KONFERENCJA NAUKOWA:
„KLASZTOR W GOSPODARCE ŚREDNIOWIECZNEJ I NOWOŻYT-
NEJ”, WROCŁAW 18-21 X 2012 R.**

Cykl konferencji *Klasztor w.....* organizowany jest od 1993 r. przez Marka Derwicha i Annę Pobóg-Lenartowicz¹. Tematem przewodnim sympozjum, które odbyło się w dniach 18-21 X 2012 r. we Wrocławiu była gospodarka klasztorna. Obrady, na które zgłoszono w sumie 68 referatów toczyły się na forum plenarnym oraz w 9 sekcjach tematycznych („Idee”, „Źródła”, „Budżet klasztorny-dochody, wydatki, obrót gotówką”, „Górnictwo-budownictwo-rzemiosło-młynarstwo-drukarstwo-winiarstwo-ogrodnictwo”, „Znaczenie gospodarcze w państwie, regionie, zakonie oraz w mieście”, „Legaty-książki-relikwie”, „Gospodarowanie”, „Uposażenie i gospodarka”, „Gospodarka klasztorna w dobie kasat”).

Obrady plenarne w dniu 18 X 2012 zainaugurował Marek Derwich (Wrocław), który przybliżył uczestnikom konferencji *Stan i perspektywy badań nad gospodarką klasztorną*. Po nim głos zabrał Mateusz Matuszyk (Wrocław), który zaprezentował zebrany *Założenia, cele oraz metody realizacji projektu „Dziedzictwo kulturowe o klasztorach skasowanych na ziemiach dawnej Rzeczypospolitej oraz na Śląsku w XVIII i XIX w”*. Jeszcze w tym samym dniu rozpoczęły się obrady sekcji „Idee”, do której zgłoszono 6 referatów: Michał Tomaszek (Lublin) omówił ekonomiczne koncepcje Ekkeharda z klasztoru w St. Gallen, Michał Gronowski OSB (Tyniec) wygłosił referat *Melius est orare quam arborem secare. Kluniacko-cysterski dwugłos o istocie prac*, Anna Zajchowska (Kraków) poddała analizie średniowieczne kazania dominikańskie o tematyce gospodarczej, Piotr Guzowski (Białystok) scharakteryzował poglądy historyków myśli ekonomicznej

¹ Materiały z poprzednich konferencji ukazały się drukiem – zob.: *Klasztor w kulturze średniowiecznej Polski*, red. M. Derwich, A. Pobóg-Lenartowicz, Opole 1995; *Klasztor w społeczeństwie średniowiecznym i nowożytnym*, red. M. Derwich, A. Pobóg-Lenartowicz, Wrocław-Opole 1996; *Klasztor w mieście średniowiecznym i nowożytnym*, red. M. Derwich, A. Pobóg-Lenartowicz, Wrocław-Opole 2000; *Klasztor w państwie średniowiecznym i nowożytnym*, red. M. Derwich, A. Pobóg-Lenartowicz, Wrocław-Opole-Warszawa 2005; *Klasztor w kościele średniowiecznym i nowożytnym*, red. M. Derwich, A. Pobóg-Lenartowicz, Wrocław-Opole-Warszawa 2010.

na gospodarcze funkcje klasztorów w dobie średniowiecza, zaś Bolesław Czechowicz (Opole) wygłosił referat poświęcony klasztornemu *feudum* i jego manifestowaniu na ziemiach korony czeskiej w okresie wczesnego średniowiecza.

Obrady w dniu 19 X toczyły się równocześnie w kilku sekcjach. Celem pierwszej z nich („Źródła”) było omówienie istniejącej podstawy źródłowej związanej z zagadnieniem gospodarki klasztornej, oraz specyfiki tych materiałów. Krzysztof Kaczmarek (Poznań) wygłosił referat pt. *Źródła do badań nad gospodarką klasztoru dominikanów we Wronkach w średniowieczu i czasach nowożytnych*. Jako druga głos zabrała Raisa Zianiuk (Mińsk, Białoruś), która omówiła *Źródła do badań nad gospodarką klasztorną oraz majątkiem poklasztornym w latach 1772-1914 znajdujące się w Narodowym Archiwum Historycznym Białorusi w Mińsku*. Kolejny referat, *Pozadokumentowe źródła do badań nad gospodarką klasztoru magdalenek w Lubaniu* został wygłoszony przez Romana Stelmacha (Wrocław). Olga Miriam Przybyłowicz (Warszawa) przybliżyła uczestnikom konferencji specyfikę ksiąg rachunkowych prowadzonych w klasztorach żeńskich, zaś ks. Henryk Gerlic (Gliwice) wygłosił referat *Regestrum (1659-1751) z Bojkowa i Diarium des Klosters Rauden (1716-1746)*. Dwa źródła do spraw gospodarczych klasztoru rudzkiego.

Obrady drugiej sekcji („Znaczenie gospodarcze w państwie, regionie, zakonie oraz mieście”) rozpoczęli Anna Bojeń-Białasik oraz Dariusz Niemiec (Kraków), którzy przedstawili *Rolę dominikanów w rozwoju gospodarczym średniowiecznego Krakowa w świetle źródeł archeologicznych i architektonicznych*. Marek R. Górniak (Lublin) wygłosił referat *Znaczenie posiadłości głogowskiego klasztoru klarysek w gospodarce Śląska i Wielkopolski*, zaś Marek Miławicki OP (Kraków) omówił rolę kontrybucji płaconych przez konwenty dominikańskie w nowożytnej Prowincji Ruskiej. Ostatnim wystąpieniem tej części obrad był referat *Miejsce klasztoru w życiu gospodarczym małego miasta średniowiecznego (na przykładzie klasztoru franciszkanów w Radziejowie)*, który wygłosiła Katarzyna Warda (Warszawa).

Obrady sekcji „Budżet klasztorny – dochody, wydatki, obrót gotówką rozpoczęło wystąpienie Patrycji Gąsiorowskiej (Kraków) pt. *Obrót gotówką w klasztorze żeńskim na przykładzie nowożytnych ksiąg rachunkowych niektórych klasztorów krakowskich, lubelskich i lwowskich*. Następnie Rafał Simiński (Szczecin) omówił *Obrót gotówką w klasztorze norbertanów w Białobokach w średniowieczu*, zaś Dominika Burdzy (Kielce) przybliżyła słuchaczom konstrukcję budżetu dominikanów z konwentu w Sandomierzu w XVII wieku. Jako kolejna wystąpiła Hermina Święch (Kraków) z referatem *Próba rekonstrukcji budżetu klasztoru bernardynek p.w. św. Agnieszki w Krakowie do 1788 roku*, a Marek L. Wójcik (Wrocław) określił *Kondycję ekonomiczną cystersów jemielnickich w świetle protokołu wizytacyjnego z 1628 roku*. Jako ostatni przedstawił swój referat Maciej Zdanek (Kraków), który przybliżył uczestnikom konferencji źródła dochodów XVI-wiecznych cystersów z Mogiły.

Do sekcji: „Górnictwo-budownictwo-rzemiosło-młynarstwo-drukarstwo-winiarstwo-ogrodnictwo” zgłoszono 11 referatów. Pierwszy z nich, *Czy klasztory partycypowały w rozwoju świętokrzyskiego górnictwa i hutnictwa kruszcowego*

w *średniowieczu i czasach nowożytnych?*, wygłosił Czesław Hadamik (Kielce). Następnie wystąpił Jerzy Sporek (Wrocław), który omówił działalność winnic należących do benedyktynów z Gegenbach w Badenii; Ryszard Mączyński (Toruń) przedstawił specyfikę budownictwa klasztornego w XVII- i XVIII-wiecznej Rzeczypospolitej, a Krystyna Szulkowska-Tuszyńska (Toruń) opowiedziała *O produkcji cegieł norbertanek polskich*. W dalszej części obrad Ewelina Bożek – Leszczyk (Częstochowa) wygłosiła referat *Klasztory i ich sponsorzy. Inwestycje budowlane kanoników regularnych w Krzepicach, Kłobucku i Mstowie w kontekście działalności gospodarczej konwentów*, Oleh Duch (Lwów, Ukraina) przybliżył miejsce rzemiosła w życiu gospodarczym prawosławnych i unickich monasterów żeńskich na terenie metropolii kijowskiej w XVII i XVIII wieku, Rafał Kubicki (Gdańsk) określił miejsce młynarstwa w działalności gospodarczej cystersów i kartuzów na Pomorzu Wschodnim od XIII do XVIII wieku, a Halina Rusińska-Giertych (Wrocław) omówiła znaczenie drukarni klasztornych jako źródła dochodów dla franciszkanów we Lwowie w latach 1770-1776. Ostatnie trzy referaty dotyczyły kwestii ogrodnictwa przyklasztornego: Ewelina Widelska (Lublin) opisała *Ogrody klasztorne reformatów i ich znaczenie w krajobrazie kulturowym Kazimierza Dolnego*, o ogrodach prowadzonych w pierwszej połowie XIX wieku przez małopolskich cystersów opowiedziała Małgorzata Milecka (Lublin), zaś Iwona Brankiewicz (Lublin) omówiła *Średniowieczną tradycję ogrodu klasztornego i jej obecność w strukturze urbanistycznej Lublina*.

Tego samego dnia odbyły się również obrady sekcji „Legaty – Książki – Relikwie”, w której zaplanowane zostały jedynie cztery wystąpienia. Elżbieta Piwowarczyk (Kraków) omówiła *Pobożne legaty jako źródło dochodu klasztoru bernardynów w Krakowie (1453-1530)*. Piotr Oliński (Toruń) zaprezentował referat *Atrakcyjność modlitewna a modele funkcjonowania gospodarki klasztornej na przykładzie klasztorów w ziemi chełmińskiej*, Maria Pidłypczak-Majerowicz (Kraków) przedstawiła książkę jako majątek klasztoru, zaś Maria Starnawska (Częstochowa) omówiła na wybranych przykładach miejsce relikwii i relikwiarzy wśród majątku klasztornego.

19 X rozpoczęło się także posiedzenie sekcji „Gospodarowanie”, które kontynuowane było w dniu następnym. Udział w niej zapowiedziało 9 referentów. Jako pierwszy zaprezentował się Jerzy Rajman (Kraków), który omówił *Gospodarkę w dobrach klasztoru bożogrobców miechowskich w XVI i XVII wieku*, ks. Franciszek Wolnik (Opole) opisał działalność gospodarczą cystersów jemielnickich. Następnie Pavel Krafl (Brno, Czechy) wygłosił referat *Hospodaření třeboňské kanonie ve třetí třetině 14. Století*. Kolejne wystąpienie, *Dole, niedole i swawole poddanych dominikańskiego klasztoru Bożego Ciała we Lwowie z majątku w Dawidowie (XVIII wiek)* zostało przygotowane przez Jana Spieża OP (Warszawa). Marek Stawski (Warszawa) opisał działalność gospodarczą kanoników regularnych z Czerwińska, zaś Anna Szylar (Tarnobrzeg) omówiła działalność gospodarczą sandomierskich benedyktynek. Kolejny prelegent, ks. Janusz Królikowski (Tarnów) wygłosił referat *Sprawy gospodarcze w prepozyturze tuchowskiej*. Zbigniew Zyglewski (Bydgoszcz), omówił gospodarkę klasztoru cystersów w Koronowie na przełomie XVII i XVIII wieku, zaś Tomasz Ciesielski (Opole) zamknął

obradę sekcji wystąpieniem pt. *Aktywność gospodarcza klasztoru franciszkanów w Międzyrzeczu Ostrogskim w połowie XVII w.*

W dniach 19-20 X trwały także spotkania sekcji „Uposażenie i gospodarka”. Zainaugurowała ją Kateřina Charvatova (Praga, Czechy) referatem *Ekonomika cisterckých klášterů v Čechách ve 12.-14. Století*. Następnie Maja Gąssowska (Warszawa) omówiła *Uposażenie i gospodarkę cystersów finlandzkich*, Agata Tarnas-Tomczyk (Warszawa) dokonała podobnej prezentacji dla śląskich placówek zakonu krzyżackiego w średniowieczu, Arkadia Podgórska (Kraków) omówiła *Majątek ziemski i gospodarkę opactwa premonstratensów w Brzesku-Hebdomie do końca XVI wieku*, zaś kolejny referent, Waclaw Szetelnicki (Legnica), poruszył te zagadnienia w odniesieniu do lwowskich benedyktynek. Następnie Grzegorz Wierchowski (Sieradz) przedstawił *Podstawy materialne klasztoru dominikanów w Sieradzu na początku XVII wieku w świetle kopiarza klasztorowego*, a Artur Chojnacki (Kraków) zaprezentował temat *Prawo patronatu nad kościołami a struktura uposażenia małopolskich klasztorów w średniowieczu i nowożytności*. Ostatnim zaplanowanym wystąpieniem był referat *Dobra i dochody klasztoru augustianów w Brześciu Litewskim w świetle archiwaliów konwentalnych* Tadeusza M. Trajdosa (Warszawa).

20 X rozpoczęły się obrady ostatniej sekcji: „Gospodarka klasztorna w dobie kasat”. Większość wystąpień w tym bloku dotyczyła wspólnot bazylikańskich. Pierwszym referatem z tego cyklu był *Majątek ruchomy i nieruchomy brygidek gdańskich u progu rozbiorów i kasat pruskich oraz jego losy na przełomie XVIII i XIX wieku* wygłoszony przez Sławomira Kościelaka (Gdańsk). Kolejną referentką była Walentyna Łoś (Kijów, Ukraina), która omówiła *Gospodarkę bazylikańskich klasztorów żeńskich w świetle dokumentów klasztornych oraz reguł biskupów (Wołyń XVIII-XIX w.)*. Następnie Beata Lorens (Rzeszów) przedstawiła stan majątku klasztorów bazylikańskich w Galicji w przededniu ich kasat, a także jego losy po likwidacji tamtejszych konwentów. Jako kolejny wystąpił Witalij Rosowski (Lublin) z referatem *Uposażenie klasztoru bernardynów w Janowie na Podolu w końcu XVIII wieku oraz jego losy po kasacie klasztoru w 1832 roku*. Z kolei Irena Wodzianowska (Lublin) przedstawiła referat *Losy majątku klasztoru bazylikańskiego w Zahorowie na Wołyniu po jego kasacie w 1839 roku*. Obrady zamknął Roland Prejs OFMCap (Lublin) który zarysował rolę i formy działalności kapucyńskich kwestarzy w Polsce na przełomie XIX i XX wieku.

Po zamknięciu obrad poszczególnych sekcji uczestnicy konferencji zebrali się na spotkaniu plenarnym. Ronald Prejs OFMCap. oraz Ryszard Mączyński podsumowali przebieg obrad, a Marek Derwich zapowiedział kolejną konferencję z cyklu *Klasztor w...*, która odbędzie się w 2015 roku pod hasłem *Klasztor w ikonie sferze*. Po zamknięciu obrad uczestnicy konferencji wzięli udział w spacerze po Wrocławiu śladami dawnych klasztorów, a kolejnego dnia odbył się objazd naukowy po zabytkach monastycznych Dolnego Śląska.

Konferencja była wydarzeniem, które z pewnością przyczyni się do rozwoju badań nad historią gospodarczą wspólnot zakonnych na terenie dawnej Rzeczypospolitej. Należy z niecierpliwością wyczekiwać publikacji pokonferencyjnej, która umożliwi wszystkim zainteresowanym zapoznanie się z rezultatami tego spotkania.